

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ดำเนินการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการฝึกอบรมทางไกลครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคตะวันออก โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. การศึกษาทางไกล
 - 1.1 ความหมาย
 - 1.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษาทางไกล
 - 1.3 ความสัมพันธ์ของการศึกษาทางไกลกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ
 - 2.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน
 - 2.2 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล
3. การฝึกอบรม
 - 3.1 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม
 - 3.2 ประโยชน์ของการฝึกอบรม
 - 3.3 การฝึกอบรมและการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 - 3.4 วิธีการฝึกอบรม
 - 3.5 การฝึกอบรมทางไกล
 - 3.6 การฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาทางไกล

1. ความหมาย

การศึกษาทางไกล (Distance Education) หรือการเรียนทางไกล (Distance Learning) หรือการสอนทางไกล (Distance Teaching) หรือการฝึกอบรมทางไกล (Distance Training) ซึ่งไม่ว่าจะใช้คำเรียกประการใดก็มีความหมายใกล้เคียงกัน มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน (วิจิตร ศรีตอาน ประยูร ศรีประสาธน์ และประจวบจิตร คำจตุรัส, 2534) ดังนี้

E.J.Burge and C.C.Frewin (1985) ได้ให้ความหมายของการเรียนทางไกลว่า หมายถึง กิจกรรมการเรียนที่สถาบันจัดให้ผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนที่มีการสอนตามปกติ จัดวิธีการเรียนให้ผสมผสานสัมพันธ์กับทรัพยากร รูปแบบทรัพยากร ประกอบด้วย เอกสารสิ่งพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์ สื่อคอมพิวเตอร์ ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกใช้สื่อเฉพาะคนหรือเฉพาะกลุ่ม ใช้เทคโนโลยีในการจัดส่งสื่อ และจัดตั้งสถาบันการจัดการศึกษาทางไกล

Borje Holmberg (1981) กล่าวว่าการศึกษาทางไกล เป็นวิธีการสอนอันเนื่องมาจากการแยกอยู่ห่างกันของผู้เรียน และผู้สอน การปฏิสัมพันธ์เช่นเดียวกับชั้นการดำเนินการเตรียมการสอนกระทำผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เครื่องมือกล และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

วิจิตร ศรีตอาน (2529) กล่าวว่าการเรียนการสอนทางไกล หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสม ได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองอยู่ที่บ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ

สรุป ความหมายของการศึกษาทางไกล หมายถึง การศึกษาที่ไม่มีการเรียนการสอนในห้องเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนอาศัยสื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ การสอนเสริมหรือการพบกลุ่ม วิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุทัศน์ เป็นต้น โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความพร้อม ความสนใจ ความสามารถของคน

2. ลักษณะสำคัญของการศึกษาทางไกล

วิจิตร ศรีตอานและคณะ (2534) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการศึกษาทางไกล ดังนี้

1. ผู้เรียนผู้สอนอยู่ห่างกัน เนื่องจากการศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่ใช้สื่อการเรียนอย่างอื่นแทนสื่อบุคคล ฉะนั้น ลักษณะของการเรียนรู้จึงมิได้เกิดขึ้นจากการสอนในห้องเรียน โดยมีครูเป็นผู้สอน ลักษณะของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากสื่อที่ทำให้ และแจกจ่ายหรือให้บริการแก่ผู้เรียน ทั้งในส่วนที่เป็นการส่วนตัวและเป็นส่วนรวมที่ผู้เรียนจะนิยมใช้ และในบางกรณีที่จัดให้มีการสอนโดยตรง การสอนนั้นจะเป็นไปในรูปแบบของการสอนเสริมเพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้เพิ่มเติมจากสื่อต่าง ๆ ที่จัดไว้ให้แล้ว และเพื่อเป็นการอภิปรายหรือฝึกปฏิบัติ หรือเพิ่มพูนประสบการณ์ หรือตอบปัญหาอันเกิดจากความไม่ชัดเจน หรือความไม่เข้าใจในเนื้อหาสาระที่มีปรากฏอยู่ในสื่อการสอนที่จัดทำไว้ให้แล้ว ด้วยลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวจึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาทางไกลเป็นการจัดการศึกษาที่ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ห่างกัน มีโอกาสพบปะหรือได้รับความรู้จากผู้สอนโดยตรงต่อนานน้อยกว่าการศึกษาดนระบบปกติ การติดต่อระหว่างผู้เรียนและผู้สอนนอกจากจะกระทำโดยผ่านสื่อต่าง ๆ แล้ว การติดต่อโดยตรงจะเป็นในรูปแบบของการเขียนจดหมายได้ตอบกันมากกว่าการพบกันเฉพาะหน้าเฉพาะตัว

2. เน้นผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียน กล่าวคือ ผู้เรียนจะมีอิสระในการเลือกเรียนวิชา และเลือกเวลาเรียนตามที่ตนเห็นสมควร นอกจากนั้นก็กำหนดสถานที่เรียนของตนเองว่าจะเรียนเวลาใด ใช้สถานที่ใดเป็นสถานที่เรียน พร้อมทั้งการกำหนดวิธีการเรียนและการควบคุมการเรียนด้วยตนเองจากสื่อที่สถาบันการศึกษาจัดบริการ รวมทั้งสื่อเสริมในลักษณะอื่น ๆ ที่ผู้เรียนจะหาได้เอง

3. ใช้สื่อและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการบริหารและบริการเป็นหลัก การศึกษาทางไกลมีลักษณะที่ใช้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ แทนสื่อบุคคล ส่วนใหญ่จะใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักในการจัดการศึกษา โดยจะจัดส่งสื่อให้ผู้เรียนทางไปรษณีย์ ส่วนสื่อวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์นั้นก็มีการใช้กันอย่างกว้างขวาง เทปวิทยุ และวิทยุทัศน์ก็มีการนำมาใช้ในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง โดยสถาบันการศึกษาทางไกลเหล่านั้น จัดส่งเทปวิทยุและวิทยุทัศน์ที่จัดทำขึ้นเป็นสื่อการศึกษาให้ผู้เรียนทางไปรษณีย์ แต่ในบางกรณีที่ระบบการออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์มีปัญหาด้านการรับฟังและรับชม สถาบันการศึกษาจะจัดส่งเทปรายการวิทยุและวิทยุทัศน์ไปไว้ตามศูนย์บริการการศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรับฟังหรือรับชม โดยการมาขอยืมสื่อหรือมาฟังและชมสื่อ ที่ศูนย์บริการการศึกษาแต่ละจังหวัด นอกจากสื่อดังกล่าวแล้วยังได้มีการนำสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาอีกหลายประเภทมาใช้ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อคอมพิวเตอร์ และดาวเทียม เป็นต้น

4. ตำแหน่งงานและควบคุมคุณภาพในรูปองค์กรคณะบุคคล การศึกษาทางไกลมีระบบการควบคุมคุณภาพของการศึกษาอย่างเข้มงวดและเคร่งครัด ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษามีได้้อยู่ภายใต้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการจัดการศึกษาที่มีการดำเนินงานในรูปองค์กรคณะบุคคล และมีองค์กรหลายองค์กรที่รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตร องค์กรที่รับผิดชอบผลิตเอกสารการสอน องค์กรที่รับผิดชอบผลิตสื่อการศึกษา และ องค์กรที่รับผิดชอบประเมินผลการศึกษา เป็นต้น

5. มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ กระบวนการสอนได้รับการกำหนดและออกแบบขึ้นอย่างมีระบบ มีขั้นตอนจากหน่วยงานการสอนหรือผู้สอนผ่านไปยังศูนย์ผลิตวัสดุ และสื่อการสอน จากนั้นจะส่งต่อไปให้ผู้เรียน ส่วนการติดต่อที่มาจากผู้เรียนนั้นผู้เรียนจะจัดตั้งกิจกรรมมายังสถานศึกษาซึ่งหน่วยงานในสถานศึกษาจะจัดตั้งกิจกรรมของผู้เรียนกลับไปตามระบบถึงผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนตรวจสอบมาตรฐาน และคุณภาพการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ และจะมีการส่งผลการตรวจไปตามระบบและขั้นตอนจนถึงผู้เรียน

6. ใช้กระบวนการทางอุตสาหกรรมในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ไปสู่ผู้เรียนจำนวนมาก มีการนำเทคนิคและวิธีการผลิตที่จัดเป็นระบบ และมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนตามระบบอุตสาหกรรมมาใช้ ทั้งนี้โดยประยุกต์เอาการผลิตสายงาน โดยมีสายพานนำตั้งของที่จะต้องผลิต หรือประกอบมาให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการแต่ละคนจัดทำขังที่ของตน ซึ่งการทำงานดังกล่าวสะท้อนภาพว่า ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะที่สามารถรับผิดชอบทุกขั้นตอนของการพัฒนาและผลิตสื่อการสอน

7. เน้นด้านการผลิต และจัดส่งสื่อการสอนมากกว่าการทำการสอนโดยตรง กล่าวคือ จะเปลี่ยนจากการสอนเป็นรายบุคคลมาเป็นสอนเป็นจำนวนมาก วิชาที่เปิดสอนก็เป็นผลจากการร่วมมือกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญเนื้อหา อาจารย์ผู้สอน บรรณาธิการผู้ผลิต และผู้บริหาร นอกจากนี้สถาบันก็จะรับผิดชอบด้านการจัดส่งเอกสารและสื่อการศึกษา การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดการสอนเสริมในศูนย์ภูมิภาค

8. มีการจัดตั้งหน่วยงาน และโครงสร้างขึ้นสนับสนุนการสอน และบริการผู้เรียน แม้ผู้เรียนและผู้สอนจะอยู่แยกห่างกันก็ตาม แต่ผู้เรียนก็จะได้รับการสนับสนุนจากผู้สอน ในลักษณะต่าง ๆ ในบางกรณีมีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาประจำท้องถิ่น หรือประจำภาคขึ้น เพื่อคอยสนับสนุนและให้บริการการศึกษา ด้วยการเชิญบุคลากรท้องถิ่นหรือใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นส่วนเสริมของการจัดการศึกษาด้วย หน่วยสนับสนุนการศึกษาเหล่านี้จัดเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาซึ่งเมื่อมีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบแล้ว หน่วยสนับสนุนเหล่านี้นับวันก็จะขยายตัว และเพิ่มจำนวนรวมทั้งขยายบริการ ไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

9. ใช้การสื่อสารติดต่อแบบ 2 ทาง การจัดการศึกษาทางไกลแม้การจัดการสอนจะเป็นไปโดยใช้สื่อการศึกษาประเภทต่าง ๆ แทนการสอนด้วยครูสอนโดยตรง แต่การติดต่อระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนก็มีใช้จะเป็นไปในรูปของการติดต่อทางเดียว แต่เป็นการติดต่อแบบสองทาง ซึ่งสถาบันการศึกษาและผู้สอนจะติดต่อกับผู้เรียนโดยจดหมายและโทรศัพท์ นอกจากนี้ทางสถาบันการศึกษาก็ยังจัดให้มีการติดต่อกับผู้เรียนด้วยการจัดการสอนเสริม ซึ่งส่งผู้สอนไปสอนนักศึกษาตามศูนย์บริการการศึกษาประจำจังหวัดและท้องถิ่น ตามช่วงเวลาและวิชาที่สถาบันกำหนด โดยการสอนเสริมส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบของการอภิปราย การแก้ปัญหา การทำงานเสริม การทดลอง หรือการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ

8. ความสัมพันธ์ของการศึกษาทางไกลกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยยึดถือเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ จะมุ่งยึดติดแต่เฉพาะรูปแบบอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้นไม่ได้ แม้ในการจัดการศึกษาแต่ละรูปแบบเองก็ตามจำเป็นต้องนำหลักการของการผสมผสานวิธีการจัดและสื่อมาใช้เช่นเดียวกัน วิธีการหนึ่งที่มีการนำมาใช้จัดการเรียนการสอนในแต่ละรูปแบบอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน - คือ การศึกษาทางไกล (วิจิตร ศรีธำณ ประชวร ศรีประสารณ์ และประจวบจิตร คำจตุรัส, 2534)

โดยปกติการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน อย่างไรก็ตามการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดอยู่ในประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการพบปะกันโดยตรงระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจัดได้กว้างขวางทั่วถึง สนองความต้องการของประชากรแต่ละกลุ่มและแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล เพื่อแก้ไขข้อจำกัดข้างต้นได้มีการนำการศึกษาทางไกลมาใช้จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อให้การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีประสิทธิภาพและเป็นไปโดยกว้างขวางยิ่งขึ้น (วิจิตร ศรีธำณ และคณะ, 2534) ตัวอย่างเช่น

1. การศึกษาทางไกลที่จัดให้ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ประเทศอินเดีย มีการจัดการสอนทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ เพื่อจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้เรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สื่อที่จัดทำมุ่งเพื่อให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเอง

ประเทศอินโดนีเซีย มีการจัดโครงการปามง (Pamong) เพื่อการศึกษานอกระบบแก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียน และผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน แต่ประสงค์จะเรียนต่อ สื่อที่ใช้มุ่งให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก พร้อมกับการจัดบริการการสอนเสริมเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบปะกับครูผู้สอนตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและโรงเรียนประถมศึกษา เป็นต้น สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบเปิดขึ้น การจัดการเรียนการสอนใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เทปเสียง สไลด์ และวิทยุกระจายเสียง โรงเรียนมัธยมศึกษาแบบเปิดนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมัธยมศึกษาปกติ

ประเทศมาเลเซีย มีการจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ เพื่อเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเกษตร ช่างในบ้าน และความรู้ทางศาสนาแก่ประชาชน

ประเทศนิวซีแลนด์ มีการจัดหน่วยการศึกษาต่อเนื่อง (The Continuing Education Unit) ในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งนิวซีแลนด์ เพื่อจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเป็นหลักสูตรสั้น ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่สนใจร่วมกันของสาธารณชน และหลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางด้านความรู้พื้นฐาน แรงงาน รวมทั้งหลักสูตรอื่น ๆ สำหรับผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน

ประเทศฟิลิปปินส์มีการจัดหลักสูตรการศึกษานอกระบบทางไกลแก่ผู้ใหญ่ และผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนในเรื่องที่เกี่ยวกับการผลิตอาหาร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การทำธุรกิจ สื่อการสอนที่ใช้จัดทำเป็นแบบเรียนแบบโมดูลที่จัดทำโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของมารดาในการเลี้ยงดูเด็ก และการเตรียมความพร้อมของเด็กเพื่อเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

นอกจากนี้ ในหลายประเทศยังจัดการศึกษาทางไกล ในรูปของการศึกษาทางไปรษณีย์แก่ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น ประเทศมาเลเซีย นิวซีแลนด์ อินเดีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

2. การศึกษาทางไกลที่จัดฝึกอบรมครู

บางประเทศที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนครูที่มีวุฒิและประสบการณ์ที่เหมาะสม และไม่อาจให้ครูมาเรียนในสถานฝึกหัดครูที่สอนตามปกติได้ เพราะไม่อาจละทิ้งเด็กมาเรียน หรือโรงเรียนอยู่ห่างไกลจากสถานฝึกหัดครู ประเทศเหล่านี้ใช้การศึกษาทางไกลให้การฝึกหัดครูประจำการ วิธีการนี้มีจัดดำเนินการในประเทศเนปาล โดยจัด

โครงการวิทยศึกษาด้านการฝึกหัดครู (Radio Education Teacher Training Programme- RETTP) ซึ่งตามโครงการนี้รัฐบาลจะให้ครูประจำการที่เข้าร่วมโครงการวิทยุกระจายเสียงไปฟังรายการการศึกษา วิชาที่สอนจะเป็นวิชาที่เพิ่มพูนความรู้และทักษะเกี่ยวกับการสอนเด็กชั้น ป. 1 - 3 พร้อมกันนั้นจะมีเนื้อหาที่ให้แก่ครูในชนบท สามารถปฏิบัติหน้าที่ผู้นำการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และมีหลายประเทศที่ใช้การศึกษาทางไกลในการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครู เช่น

ประเทศอินโดนีเซีย มีการจัดการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงเพื่อพัฒนาครูประจำการที่ไม่มีวุฒิครูให้สามารถทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้การเรียนทางวิทยุกระจายเสียงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการจัดสื่อสิ่งพิมพ์ไปให้ผู้เรียนตามโครงการเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนทางวิทยุกระจายเสียงด้วย

ประเทศออสเตรเลีย มีการจัดการศึกษาทางไกลในลักษณะการฝึกอบรมครูก่อนประจำการ ซึ่งมีมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนการจัดการฝึกอบรมครูประจำการนั้นจัดทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า โดยมีสื่อการสอนทางไกลที่สำคัญ คือ สื่อสิ่งพิมพ์

ประเทศนิวซีแลนด์ มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมครูประจำการทางไปรษณีย์แก่ครูประจำการที่ต้องการพัฒนาตนเองในด้านวิชาการ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้แล้วยังมีการจัดทำสื่อเทปเสียงเพื่อใช้เป็นสื่อเสริมการเรียนทางไปรษณีย์ด้วย

การศึกษาทางไกลมีความสัมพันธ์กับการศึกษานอกระวังเรียน โดยช่วยให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างกว้างขวางในทุกระดับและประเภทการศึกษา เป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึง และเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ และการจัดการศึกษาทางไกลในรูปแบบของการศึกษานอกระวังเรียนมีทั้งที่จัดให้บุคคลประจำการและแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการได้นำหลักการของการศึกษาทางไกลมาดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิทยุเรียนทางไกล เพื่อสนองตอบแก่ประชาชนที่ขาดหรือพลาดโอกาสทางการศึกษาเพื่อยกระดับความรู้โดยสามารถนำประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบันใช้หลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ คือ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช

2530 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 และการจัดการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยยึดปรัชญาคิดเป็น ซึ่งเป็นกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบโดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลทางด้านวิชาการประกอบในการตัดสินใจภายในกรอบแห่งคุณธรรม (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, นปป.)

1. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายประชาชนที่ขาด หรือพลาดโอกาสทางการศึกษา เพื่อยกระดับความรู้ โดยสามารถนำประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน และยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง นอกจากนี้ยังยอมรับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยนำมาขอเทียบโอนประเมินผลการเรียนในหมวดวิชาต่าง ๆ และผู้เรียนสามารถกำหนดระยะเวลาเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถของตนเองได้ โดยกำหนดแผนการเรียนให้สามารถจบได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร, นปป.)

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน แบ่งได้ 3 ระดับ คือ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530

1.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้คงสภาพการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของตนเองและสังคม ดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539)

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม อันเป็นพื้นฐานให้เห็นช่องทางสำหรับประกอบอาชีพตามความสามารถและความสนใจ ตลอดจนรู้จักหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกงานอาชีพ หรือเพื่อปรับปรุงส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น

2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน นำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการดำรงชีวิตของตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ ๆ

3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความเป็นเอกภาพของชาติโดยส่วนรวมเป็นหลัก และให้สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

4. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

จุดมุ่งหมาย

1. ให้มีความรู้ความสามารถและมีทักษะที่เป็นพื้นฐานในการศึกษาเพิ่มเติม และเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ รวมทั้งแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

2. ให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิดเป็น 3 องค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลที่เกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ

3. ให้เข้าใจปัญหาพื้นฐานทางการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เพื่อให้รู้จักพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

4. ให้รู้จักคุณค่าและดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม

5. รู้คุณค่าของภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ และให้มีทักษะในการใช้ภาษาไทย

6. ให้เป็นพลเมืองดีมีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักสิทธิ และหน้าที่พลเมืองในระบอบปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนมีการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

7. ให้มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาชีพ มีความขยัน อดทน ประหยัด รู้จักสงวน ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช

2530

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ แต่พลาดโอกาสที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ผักตบชား และปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้อื่น สามารถปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่ศักยภาพ หลักสูตรนี้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับเดียวกับในระบบโรงเรียน และมีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539)

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม อันเป็นพื้นฐานให้เห็นช่องทางสำหรับประกอบอาชีพตามความสามารถ ความสนใจและความถนัด ตลอดจนรู้จักหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจ เลือกงานอาชีพ หรือเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการดำรงชีวิตของตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิทยาการใหม่ ๆ
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ ในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมไปในแนวทางอันจะเป็นการพัฒนาประเทศ
5. เป็นการศึกษาที่จัดให้ประสานสัมพันธ์กันทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน

จุดมุ่งหมาย

1. รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม และวิชาการ

2. มีความรู้และทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติม และการดำเนินชีวิต
3. เห็นคุณค่าและดำรงไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และวัฒนธรรม อันดีงาม
4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ รู้จักพิจารณา และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
5. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนความรับผิดชอบต่องานของตนเอง ครอบครัวและสังคม
6. มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาชีพ ฝึกให้ขยัน อดทนและประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวนป่า รักษาสถาปัตยกรรมสมบัติและทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.8 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช

2530

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีหลักการสำคัญ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539)

1. เป็นหลักสูตรหลังหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งให้การศึกษากว้าง และพื้นฐานวิชาอาชีพอย่างกว้าง ๆ มาแล้ว สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลายเน้นการเลือกกลุ่มวิชาตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจ เพื่อผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งฝึกผู้เรียนให้มีประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติ และประกอบอาชีพได้จริง หรือเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม หรือเป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนใฝ่ใจแสวงหา ความรู้ ความจริง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา ความสำนึกและความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และงานสร้างสรรค์ของมนุษย์
4. เป็นหลักสูตรที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรม และความกล้าทางจริยธรรม ทั้งนี้ให้เน้นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ

5. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเลือกเฟ้นทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ

7. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนให้ผู้เรียน ร่วมมือกันใช้ความรู้ ความสามารถ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคม

8. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาความรู้ และทักษะจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ

2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวินัยใฝ่หาความรู้ และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความขยันหมั่นเพียร อดทนและรู้จักประหยัด

3. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะในวิชาอาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้ช่องทางในการประกอบสัมมาอาชีพที่เหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ

4. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

5. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น หน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางสร้างสรรค์ บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา

6. เพื่อให้มีความสำนึกในความเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวมมีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี

ในหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญทุกหลักสูตร กำหนดให้นักศึกษาต้องร่วมกิจกรรมการพบกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างสอดคล้องกับปรัชญาคิดเป็น ส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันในระบบกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและชุมชนที่คนอาศัยอยู่ กิจกรรมการพบกลุ่มตามหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน, มปป.) คือ

1. กิจกรรมการพบกลุ่มที่อยู่ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหาในการเรียนการสอน ซึ่งมีวิธีการแตกต่างกันออกไปตามวิธีเรียน ดังนี้

1.1 แบบชั้นเรียน (สร.) เป็นการพบกลุ่มในการเรียนการสอนตามปกติ

1.2 แบบทางไกล (ทก.) พบกลุ่มได้ใน 3 ลักษณะ คือ

ก. พบกลุ่มรายสัปดาห์ ๆ ละครั้ง ๆ ละ ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง

ข. พบกลุ่มรายปักษ์ ๆ ละ 1 ครั้ง ๆ ละ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

ค. พบกลุ่มรายเดือน ๆ ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน ๆ ละ ไม่น้อยกว่า

6 ชั่วโมง

1.3 แบบตนเอง (ตอ.) ไม่มีการพบกลุ่มประเภทนี้

2. กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขของการจบหลักสูตรการศึกษาสายสามัญ เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหาและวางแผนร่วมกัน ส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม และเกิดความรู้สึกผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ตลอดจนปลูกฝังในด้านคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กิจกรรมพบกลุ่มประเภทนี้ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งกิจกรรมภาคปฏิบัตินั้น กำหนดให้นักศึกษาทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ด้านพัฒนาชุมชน สังคม และด้านการสนับสนุนการศึกษาออกโรงเรียน

2. การจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล

หลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล มีดังนี้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, 2533)

1. เป็นการเรียนโดยใช้สื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ และการจัดกลุ่มผู้เรียน

2. เป็นการเรียนระบบเปิด คือ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนได้อย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนได้ทุกสถานที่ ทุกเวลาตามความสามารถ ความสะดวกของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัด

3. เป็นการเรียนที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง คือ ให้ผู้เรียนวางแผนวิธีเรียนด้วยตนเอง โดยใช้สื่อประสม

วัตถุประสงค์ ในการจัดการศึกษา วิธีเรียนทางไกล มีวัตถุประสงค์ในการจัด ดังนี้ (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2533)

1. เป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนที่ด้อย พลาด หรือขาดโอกาสทางการศึกษา ได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2. เพื่อเสริมสร้างการรู้หนังสือและยกระดับการศึกษาของประชาชน

3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการกลุ่ม ในการเรียนการสอน และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

4. เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น

วิธีการเรียนทางไกล ในการเรียนการสอนทางไกล ผู้เรียนต้องศึกษาด้วยตนเอง โดยใช้สื่อการเรียน ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, 2533)

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แบบเรียน แบบฝึกหัด เอกสารประกอบการเรียน และเอกสารอื่น ๆ

2. สื่อโสตทัศน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สไลด์ เทปคาสเซต และวีดีโอ

3. การพบกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนร่วมกันกระทำตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อฝึกกระบวนการกลุ่ม การตัดสินใจแก้ปัญหา การพบปะพูดคุยกับกลุ่ม และการทำกิจกรรมรวมเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งวิชาการอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

การพบกลุ่มตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนชายสามัญ การจัดการพบกลุ่มแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, นปป.)

1. การพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นการพบกันระหว่างครูประจำกลุ่มกับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในแต่ละภาคเรียน โดยพบกันสัปดาห์ละ 1 ครั้งครั้งละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง ตลอดทุกสัปดาห์ในแต่ละภาคเรียน

1.1 วัตถุประสงค์การพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน มีดังนี้

1.1.1 เพื่อให้ให้นักศึกษาและครูประจำกลุ่ม ร่วมกันจัดตารางเรียนชุดวิชาในแต่ละสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

1.1.2 เพื่อจัดกลุ่มนักศึกษาให้ร่วมกันทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น กิจกรรมรายบุคคล กิจกรรมกลุ่มย่อย กิจกรรมกลุ่มใหญ่ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสม ตามที่กำหนดไว้ในชุดวิชา

1.1.3 เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดในชุดวิชา

1.1.4 เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาการเรียนในชุดวิชา ที่มีเนื้อหายากเกินกว่าที่จะทำความเข้าใจร่วมกันได้ ให้นำไปสู่กิจกรรมการสอนเสริม

1.2 ขอบข่ายการพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน มีดังนี้

1.2.1 ให้มีการพบกลุ่มเพื่อจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามกิจกรรมของชุดวิชาทุกชุดที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนไว้ในภาคเรียนนั้น ๆ

1.2.2 ให้จัดการพบกลุ่มในแต่ละภาคเรียน สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง จำนวน 20 สัปดาห์ รวม 60 ชั่วโมง โดยนักศึกษาจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 48 ชั่วโมง หรือ ร้อยละ 80 ของเวลาการพบกลุ่ม

1.2.3 ในการพบกลุ่มสัปดาห์ที่ 1 เป็นการจัดปฐมนิเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอน สัปดาห์ที่ 2 - 19 เป็นการเรียนโดยปฏิบัติกิจกรรมตามชุดวิชาที่ลงทะเบียนเรียน ประมาณสัปดาห์ละ 1 ชุดวิชา และสัปดาห์สุดท้ายเป็นการประเมินผลปลายภาคเรียน

2. กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกิจกรรมพัฒนา

คุณภาพชีวิตตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเป็นเงื่อนไขในการจบหลักสูตรในแต่ละระดับ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต แม้ว่าผู้เรียนจะเรียนจบไปแล้วก็สามารถนำแนวคิด ความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี ในการทำงานที่ได้จากการทำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเหมาะสม สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การจัดกิจกรรมแบ่งเป็น ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ซึ่งมีความเข้มของกิจกรรมจากน้อยไปหามากตามระดับการศึกษา ซึ่งมีหลักการและเหตุผล 3 ประการ คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535)

ก. เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญา หรือตามพื้นฐานของกระบวนการแก้ปัญหา คิดเป็น ซึ่งต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลให้รอบคอบทั้ง 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ตั้งแต่วัดล้อม และวิชาการ นำข้อมูลพื้นฐานมาอภิปรายร่วมกันในกลุ่มให้ชัดเจน จะทำให้สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ข. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันในระบบกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

ค. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ให้นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้นั้น ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2.1 วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังนี้

2.1.1. เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาส ใช้กระบวนการกลุ่มแลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ โดยการฝึกทักษะความมีเหตุผล การคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

2.1.2 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ตั้งคม เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมอย่างแน่นแฟ้น อีกทั้งมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน

2.1.3 เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียน มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักทะนุบำรุง ศาสนา มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 ลักษณะสำคัญของการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังนี้

2.2.1 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ใช้กระบวนการกลุ่ม โดยมีประชาชนเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจน

2.2.2 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ใช้หลักการประสาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมส่วนรวมและชุมชน

2.2.3 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่นำไปสู่การแก้ปัญหา ส่งเสริมสนับสนุน หรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

2.2.4 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ผ่านการพิจารณา วิเคราะห์ อภิปราย จากกลุ่มให้เป็นกิจกรรมหรือโครงการสามารถนำไปดำเนินการได้

2.2.5 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ปรึกษาหารือ และได้รับการรับรองจากหัวหน้าสถานศึกษา

2.2.6 เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ สำหรับผู้เรียน แต่ได้ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม และผู้รับผิดชอบจะได้ผลงานจากการทำกิจกรรมตามที่กำหนด

2.2.7 เป็นกิจกรรมหรือโครงการ ที่ส่งเสริมการนำความรู้จากการเรียน ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

2.3 ขอบข่ายการจัดทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดเป็น 2 ตอน คือ ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยมีความเข้มของกิจกรรมจากน้อยไปหามากตามระดับการศึกษา

2.3.1 ภาคทฤษฎี มีจุดประสงค์ขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้

2.3.1.1 เพื่อให้รู้โครงสร้างและกิจกรรมการพบกลุ่ม

2.3.1.2 เพื่อให้รู้บทบาทผู้นำ ผู้ตามที่ดี

2.3.1.3 เพื่อให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการพบกลุ่ม

2.3.1.4 เพื่อให้รู้บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม

2.3.1.5 เพื่อให้รู้กระบวนการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และ

นำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2.3.1.6 เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม

2.3.1.7 เพื่อให้รู้หลักการ และประโยชน์ของการมีมนุษยสัมพันธ์

สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2.3.1.8 เพื่อให้รู้วิธีการเขียนโครงการ

2.3.1.9 เพื่อให้ตระหนักถึงการวางแผน และประโยชน์ของการ

วางแผน

2.3.1.10 เพื่อให้เข้าใจและสามารถใช้กระบวนการกลุ่ม ในการ

คิด และแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือสังคม

2.3.1.11 เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่ดีในการอยู่ร่วมกันใน

สังคม

2.3.2 ภาคปฏิบัติ ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัด

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยขอบข่ายเนื้อหา ดังนี้

2.3.2.1 กิจกรรมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นกิจ

กรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนยึดมั่นในศาสนา ปลูกฝังค่านิยมที่ดี เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปะ วัฒน

ธรรมประเพณีที่งดงามของท้องถิ่นและของชาติ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการประกอบพิธีในวัน

สำคัญทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมคิดปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาติ ได้แก่ วัน
ลอยกระทง วันสงกรานต์ การแต่งกายประจำชาติ และการละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

2.3.2.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้น
การพัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมหรือทำให้สังคมและชุมชนดีขึ้น เช่น
กิจกรรมกำจัดขยะมูลฝอยในที่สาธารณะ กิจกรรมปลูกต้นไม้ ดูแลรักษาสาธารณสมบัติ

2.3.2.3 กิจกรรมสนับสนุนงานการศึกษาออกโรงเรียน เป็น
กิจกรรมที่มุ่งเน้นสนับสนุนงานการศึกษาออกโรงเรียน เช่น กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต
กิจกรรมประชาสัมพันธ์งานการศึกษาออกโรงเรียน กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาที่อ่าน
หนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียน ห้องสมุด แหล่งความรู้หมู่บ้าน หอกระจายข่าว ศูนย์
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) และ
ทักษะ (Skills) ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม โดยจัดทำเป็นช่วง ๆ หรือระยะเวลาตามความเหมาะสม
ของแต่ละเรื่อง ซึ่งอาจจะใช้เวลา 3 วัน หรือ 1 สัปดาห์ หรือมากกว่านั้น การจัดฝึกอบรมอาจจะ
จัดเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ และผู้จัดการฝึกอบรมอาจจะเป็นหน่วยราชการ เอกชน หรือ
บริษัทห้างร้านก็ได้ (น้อย ทิริโชค, 2524) ซึ่งความหมายของการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะประกอบ
ไปด้วย 3 ประการ คือ (กุดธน ธนาพงศธร, 2532)

1. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการที่มุ่งจะเพิ่มพูน ความรู้ ทักษะ
และทัศนคติในการทำงาน

2. การฝึกอบรมมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน
จากสภาพเดิมก่อนเข้ารับการอบรม ไปสู่สภาพใหม่ที่ถูกต้องและเหมาะสม

3. การฝึกอบรมมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในองค์การ
ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและจะเป็นไปในอนาคต

1. วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

กฎธน ธนาพจน (2532) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม โดยแบ่งการพิจารณาเป็น 2 ด้าน คือ

1. วัตถุประสงค์ขององค์การ ในการที่องค์การหนึ่ง ๆ ยินยอมเสียเงิน เสียเวลา จัดให้มีโครงการฝึกอบรมขึ้นนั้น ย่อมมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างควบคู่กัน ดังนี้

1.1 เพื่อจัดวางระบบและมาตรฐานในการทำงานขององค์การ

1.2 เพื่อสอนแนะวิธีการทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมหรือดีที่สุดแก่

บุคลากรขององค์การ

1.3 เพื่อเตรียมสร้างขวัญ ทศนคติและความสนใจในการทำงานของ

บุคลากรให้ดียิ่งขึ้น

1.4 เพื่อพัฒนาฝีมือในการทำงานของบุคลากรให้ได้รับผลิต

สูงสุด

1.5 เพื่อฝึกฝนบุคลากรเตรียมไว้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของงาน และ

การเพิ่มขยายขององค์การ

2. วัตถุประสงค์ของบุคลากรที่เข้ารับการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการฝึกอบรมใด ๆ ก็ตาม ย่อมต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง ดังนี้

2.1 เพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานของตน

2.2 เพื่อพัฒนาทักษะหรือฝีมือในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

2.3 เพื่อให้เข้าใจนโยบายและเป้าหมายขององค์การ จะได้สามารถ

ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานได้ถูกต้อง

2.4 เพื่อพัฒนาทัศนคติและบุคลิกภาพให้ถูกต้องดีงามและเหมาะสมยิ่งขึ้น จะได้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

2.5 เพื่อฝึกฝนความสามารถในการใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งเพื่อเรียนรู้งานในหน้าที่ จะได้ลดการเสี่ยงอันตรายที่อาจเกิดได้จากการทำงาน

การกำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะสำเร็จลุล่วงได้ตามที่ตั้งไว้ นั้นจะต้องเกิดจากความตั้งใจอย่างแท้จริงของทั้งสองฝ่าย และต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างวัตถุประสงค์ขององค์การ และวัตถุประสงค์ของผู้เข้ารับการอบรม จึงจะทำให้การฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ได้สมบูรณ์ที่

สุด และในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น จะเห็นได้ว่า ผลของการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถในการทำงานหรือพัฒนาตนเองได้นั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (น้อย ศิริโชค, 2524)

1. ด้านความรู้ (Cognitive Domain) ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์
2. ด้านทัศนคติ (Affective Domain) ได้แก่ ความรู้สึก การปรับตัว ค่านิยม เป็นต้น
3. ด้านทักษะ (Psycho motor Domain) ได้แก่ ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติ อยู่ ความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้น

2. ประโยชน์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมนับว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งเป็นการสิ้นเปลืองเวลาและกำลังคน ตลอดจนงบประมาณ แต่ถ้าหากได้พิจารณาแล้ว การฝึกอบรมที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์นั้น ถือว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติงานได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความชำนาญงาน มีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานแล้ว ผลงานที่เกิดขึ้นย่อมมีประสิทธิภาพต่อหน่วยงานนั้น ซึ่งประโยชน์ของการฝึกอบรมสรุปได้ ดังนี้ (เริงลักษณ์ โรจนพันธ์, 2529)

1. การฝึกอบรมทำให้วิธีปฏิบัติงานดีขึ้น
2. การฝึกอบรมช่วยลดค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลาในการปฏิบัติงานให้น้อยลง
3. การฝึกอบรมช่วยลดเวลาเรียนวิธีปฏิบัติงานให้น้อยลง
4. การฝึกอบรมช่วยแบ่งเบาภาระการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาได้มากขึ้น เพราะผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมแล้วย่อมจะรู้และเข้าใจวิธีการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีและถูกต้อง
5. การฝึกอบรมทำให้สายการบังคับบัญชา การควบคุม การบริหาร การติดต่อ และการประสานงาน และความร่วมมือดีขึ้นทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน
6. การฝึกอบรมช่วยส่งเสริมจิตใจ และศีลธรรมของผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น
7. การฝึกอบรมช่วยทำให้ระบบและวิธีการทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

8. การฝึกอบรมและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

น้อย ศิริโชติ (2524) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่สนับสนุนการศึกษาดลอดชีวิต ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ พิลิป คูมส์ (อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2523) ได้กล่าวถึง การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดลอดชีวิต ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้นอกระบบโรงเรียนอาจจะดำเนินการโดยแยกหรือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรมใหญ่ของสถาบัน หรือหน่วยงานที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ ขึ้น ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการ และความสนใจทางการศึกษาของผู้เรียน จึงกล่าวได้ว่า การฝึกอบรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่ดีขึ้น นอกจากนี้ อาชญญา รัตนอุบล (2540) ได้กล่าวถึง การฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ และทัศนคติ ค่านิยมของกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ด้วยการใช่วิธีการฝึกอบรมทางการศึกษาของระบบโรงเรียนประเภทต่าง ๆ และสนับสนุนให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมนั้น ๆ ร่วมกับผู้ให้การฝึกอบรม โดยที่คาดหวังว่าผู้เข้ารับการอบรมจะสามารถนำความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ได้รับการพัฒนาไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตน สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงพัฒนาความสามารถของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคมให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ด้วยเหตุนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการควบคู่กัน คือจะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องไปอย่างมีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ โดยที่ควรมีการฝึกอบรมควบคู่กันไป การฝึกอบรมจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการศึกษานอกระบบโรงเรียน (จันทร์ ชุมเมืองปัก, 2534) การฝึกอบรมและการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่างก็มีวัตถุประสงค์ให้บุคคลมีการพัฒนาตนเอง สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนากำลังคนได้อย่างกว้างขวาง หลายรูปแบบ และในหลาย ๆ ด้าน ตามสภาพแวดล้อมและชุมชนต่าง ๆ ดังภารกิจของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการพัฒนากำลังคน ดังนี้ (ούνตา นพคุณ, 2523)

1. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ รูปแบบ ตาม สถาบันและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้ที่ไร้ฝีมือตามโรงงาน หรือในสถาบัน พัฒนาฝีมือแรงงาน ตามชุมชนชนบท ในสถานที่ฝึกอบรม หรือศูนย์ของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพ หน่วยฝึกอาชีพเคลื่อนที่ นิคมสร้างตนเอง ฯลฯ

2. การจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติการ อยู่ เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ เช่น ในรูปของการฝึกอบรม การสัมมนา เช่น การฝึกอบรม แบบระหว่างประจำการ (In - Service Training) หรือ การให้เข้าหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เช่น โรงเรียนนายช่างเรือ โรงเรียนเสนาธิการ การฝึกอบรมด้านผู้บริหารระดับกลาง ระดับสูง ฯลฯ

3. การจัดกิจกรรมในรูปแบบของการให้การศึกษา เพื่อเพิ่มความรู้หรือการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับผู้ที่ออกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว การศึกษารูปแบบนี้อาจจัดขึ้น เป็นการเตรียมบุคคลก่อนการมาประกอบอาชีพ หรืออาจจัดขึ้นสำหรับผู้ที่ได้จบการศึกษาระดับ หนึ่ง แต่ความรู้ที่ได้รับมาแล้วอาจขาดหายไปบ้าง ต้องมีการกระตุ้นและส่งเสริม กิจกรรม ประเภทนี้อาจจะเป็นไปในลักษณะของการฝึกอบรมก่อนประจำการ (Pre - Service Training) เนื่องจากความรู้ทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ มีความก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บุคคลมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงความชำนาญให้ทันสมัยขึ้น การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้รับโอกาสเพิ่มพูนทักษะให้ทันสมัยขึ้น อาจทำได้โดยจัดหลักสูตร ฝึกอบรมระยะสั้น

ภารกิจของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการพัฒนากำลังคน โดยวิธีการฝึก อบรมนั้นเป็นการพัฒนาคุณภาพคน ดังที่ ไมตรี ทองประวัติ (2529) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็น กระบวนการที่จะช่วยให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผล โดยอาศัยการพัฒนานิสัยใน การใช้ความคิด และการกระทำ ทักษะ ความรู้และทัศนคติอย่างเหมาะสมหรือเป็นกระบวนการที่ จะเพิ่มความรู้พัฒนาฝีมือในการทำงานสมรรถนะของบุคคลทั้งหมดในสังคมใดสังคมหนึ่ง ตลอดจน เปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในทางที่ดีขึ้นและดังที่ เครือวัลย์ ล้อมภิชาติ (2531) กล่าวว่า การ ฝึกอบรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคล เพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ หรือความชำนาญการ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) อันเหมาะสม จนสามารถก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม และทัศนคติ เพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ (Specific Knowledge) เพื่อยกมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูงขึ้น และทำให้บุคลากรมีความเจริญ ก้าวหน้าในงาน ซึ่งสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาคน

4. วิธีการฝึกอบรม

ในการจัดการอบรมทุกโครงการมีข้อจำกัดในตัวเองที่แตกต่างกัน เช่น มีงบประมาณไม่พอเพียง มีผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมาก การกระจายของกลุ่มเป้าหมายกับวิทยากรที่มีคุณภาพไม่สัมพันธ์กัน ผู้เข้ารับการอบรมไม่มีเวลาเข้ารับการอบรมตามเวลาที่กำหนด ขาดวิทยากรที่ชำนาญในแต่ละสาขาวิชา เป็นต้น จากสภาพดังกล่าว การเลือกยุทธวิธีในการวางแผนจัดการอบรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและข้อจำกัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในปัจจุบันยุทธวิธีการอบรมแบบต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเทคโนโลยีในการจัดการอบรมอย่างแพร่หลาย (ปานกิมปี และกรรณิการ์ เข้มเกษร, 2533) ได้แก่

1. แบบชั้นเรียน (Contact Session) ลักษณะนี้เป็นลักษณะที่มีวิทยากร หรือครูดำเนินการให้ความรู้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด ซึ่งยังสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะย่อย ๆ ได้อีกหลายลักษณะ เช่น

- 1.1 ชั้นเรียนอย่างเป็นทางการ (Formal Contact Session)
- 1.2 ตัวต่อตัว (Face to Face)
- 1.3 การสอนพิเศษแบบกลุ่มย่อย (Tutorial)

วิธีเหล่านี้จะใช้ได้ดีในกรณีที่มีงบประมาณเพียงพอ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และใช้ได้ดีในการถ่ายทอดอุดมการณ์ สร้างทัศนคติ และฝึกทักษะเฉพาะเรื่อง

2. แบบทางไกลหรือกึ่งทางไกล (Distance Learning) วิธีนี้ได้แก่ วิธีที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชจัดอยู่ โดยจะมีชุดการเรียนให้ศึกษาประกอบการฟังวิทยุกระจายเสียง หรือชมรายการวิทยุโทรทัศน์ หรือฟังเทป รวมทั้งมีการสอนเสริมเป็นครั้งคราว ยุทธวิธีนี้ใช้ได้ดีกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายจำนวนมากและอยู่ห่างไกล ไม่สามารถจัดวิทยากร หรือครูที่มีคุณภาพตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายที่มีเป็นจำนวนมากได้

3. แบบอบรมด้วยตนเอง (Self - Instruction) วิธีนี้ผู้เรียนจะศึกษาจากชุดอบรมที่ได้พัฒนาไว้อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน เป็นไปตามความสามารถและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เป็นวิธีที่ตอบสนองจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แต่มีข้อจำกัดตรงที่ว่าผู้อบรมบางคนขาดวินัยในตนเอง ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในชุดอบรม ทำให้การศึกษาด้วยตนเองไม่บรรลุวัตถุประสงค์

5. การฝึกอบรมทางไกล

การฝึกอบรมทางไกล ซึ่งวิชัย วงษ์ใหญ่ (อ้างถึงใน พงนิษฐ์ ช่วยทอง, 2536) กล่าวว่า หมายถึง ระบบของการจัดการฝึกอบรมวิธีหนึ่ง ซึ่งผู้ให้การอบรมและผู้รับการอบรมไม่ต้องมาทำกิจกรรมในห้อง กระบวนการฝึกอบรมมีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลา สถานที่ โดยคำนึงถึงความสะดวก และความพร้อมของผู้รับการอบรมเป็นหลัก รูปแบบการฝึกอบรมจะใช้สื่อการเรียนประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสาร สื่อที่สามารถติดต่อกันได้ทางไปรษณีย์ สื่อทางวิทยุ สื่อทางโทรทัศน์และสื่อโสตทัศนอุปกรณ์ประเภทอื่น ๆ รวมทั้งการพบกลุ่มโดยมีวิทยากรผู้จรรยาเป็นผู้ให้ความรู้ การอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือการตอบปัญหา รวมทั้งการสอนเสริมเป็นครั้งคราว

เนื่องจากการฝึกอบรมทางไกลได้เลียนแบบวิธีการมาจากการศึกษาทางไกล ซึ่งเป็นระบบที่มีเป้าหมายในการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้มีความเสมอภาค สามารถตอบสนองต่อลักษณะของความแตกต่างระหว่างบุคคลทุกแง่ทุกมุมได้ โดยมุ่งถ่ายทอดเนื้อหาสาระผ่านสื่อต่าง ๆ ตามความเหมาะสม และลดบทบาทการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนและผู้สอนให้มีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้น การฝึกอบรมทางไกลจึงเป็นระบบการฝึกอบรมที่ออกแบบระบบให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ทักษะ และเจตคติ โดยสื่อวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการและสื่อบุคคลในลักษณะต่าง ๆ และมีการเผชิญหน้าระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้รับการฝึกอบรมในสัดส่วนที่น้อยที่สุด คงไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นและไม่สามารถทดแทนได้ด้วยสื่ออื่นเท่านั้น ระบบสื่อการฝึกอบรมทางไกล จึงเป็นระบบสื่อประสม (นิคม ทาแดง, 2537)

สรุป การฝึกอบรมทางไกล เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ โดยสื่อมากกว่าการเผชิญหน้าระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับผู้เข้ารับการอบรม กิจกรรมการเรียนการสอนอาศัยสื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ การสอนเสริมหรือการพบกลุ่ม สื่อวิทยุโทรทัศน์ มุ่งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความพร้อม ความสนใจ ความสามารถของตน ซึ่งการที่จะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ สื่อการสอนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะเอื้ออำนวยกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5.1 ประเภทของการฝึกอบรมทางไกล

การฝึกอบรมทางไกลเป็นระบบที่ได้นำแบบอย่างของระบบการศึกษาทางไกลมาใช้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับหลักการของการฝึกอบรมโดยทั่วไป ดังได้กล่าวแล้วว่า สื่อ

การสอนเป็นปัจจัยสำคัญในการฝึกอบรมทางไกล จึงจัดประเภทของการฝึกอบรมทางไกลตามระบบสื่อของการฝึกอบรม (นิคม ทาแดง, 2537) คือ

1. การฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก - สื่อเสริม คือ ระบบการฝึกอบรมที่สื่อใดสื่อหนึ่งเป็นสื่อหลัก โดยบรรจุเนื้อหาสาระ ทักษะ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องการจะถ่ายทอดทั้งหมดลงในสื่อหลักนี้ แล้วเสริมจุดอ่อนของสื่อหลักด้วยสื่อเสริมที่เหมาะสมในลักษณะต่าง ๆ ตามความจำเป็น การฝึกอบรมประเภทนี้มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก และการฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลัก

1.1 การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก เป็นการฝึกอบรมที่บรรจุเนื้อหาสาระ ทักษะ ประสบการณ์ แนวคิด และเจตคติ ทั้งหมดตามหลักสูตร หรือตามวัตถุประสงค์โดยสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นเอกสารสิ่งพิมพ์แบบโปรแกรมที่ผู้รับการอบรมสามารถอ่านและฝึกปฏิบัติตามได้ด้วยตนเอง เช่น ชุดฝึกอบรมแบบโปรแกรมที่แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยตอน และเรื่อง ควบคู่กับแบบฝึกปฏิบัติ หรือโปรแกรมที่แทรกแบบฝึกปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของเนื้อหาสาระ หรืออาจเป็นตำราชุดหลายเล่ม ที่มีคู่มือการใช้และจัดโปรแกรมการอ่านให้ผู้รับการอบรมได้ศึกษา และฝึกปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมกับเอกลักษณะของแต่ละบุคคล แต่ขีดความสามารถของสื่อสิ่งพิมพ์มีข้อจำกัดในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระบางประเภทอยู่มาก การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก จึงจำเป็นต้องมีสื่อเสริมเข้ามาช่วยเพื่อเสริมและเติมเต็มในส่วนที่สื่อสิ่งพิมพ์ไม่สามารถถ่ายทอดได้ หรือถ่ายทอดได้ไม่ชัดเจน หรือไม่สมบูรณ์สำหรับบางเรื่อง หรือบางบุคคลที่มีความสามารถและการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สื่อเสริมอาจประกอบด้วย สื่อโสตทัศน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ปฏิสัมพันธ์โดยสื่อสารโทรคมนาคม ปฏิสัมพันธ์โดยบุคคล

1.2 การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลัก เป็นการฝึกอบรมที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ ทักษะ แนวคิด และเจตคติ ที่ต้องการฝึกอบรมโดยสื่อโสตทัศนและเสริมเติมเต็ม ส่วนที่ไม่ชัดเจน หรือขาดหายไปด้วยสื่อเสริมอื่น ๆ ตามความเหมาะสม การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็นสื่อหลักนี้มีสื่อหลักได้หลายประเภทตามความเหมาะสม เช่น ในกรณีที่ผู้รับการอบรมอยู่กระจัดกระจาย ห่างไกล อาจจัดฝึกอบรมทางไกลโดยการฝึกอบรมทางไกลที่ใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อหลัก การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้รายการวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อหลัก การฝึกอบรมที่มุ่งให้ผู้รับการอบรมสามารถควบคุมการใช้สื่อและบริหารเวลาการฝึกอบรมด้วยตนเอง ก็อาจจัดเป็นการฝึกอบรมทางไกล โดยใช้เทปบันทึกเสียงเป็นสื่อหลัก การฝึกอบรมทางไกลโดยใช้เทปบันทึกภาพเป็นสื่อหลัก และการฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อเทคนิคโสตทัศนเป็นสื่อหลัก (Audio - Vision) การฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อโสตทัศนเป็น

สื่อหลัก จำเป็นต้องมีสื่อเสริมตามความเหมาะสมของแต่ละประเภท สื่อเสริมต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และโทรคมนาคม การปฏิสัมพันธ์โดยสื่อ และการปฏิสัมพันธ์โดยบุคคล

2. การฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างเดี่ยว เป็นการฝึกอบรมที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับการฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก - สื่อเสริม คือ สื่อทุกสื่อที่นำมาใช้จะมีบทบาทเป็นสื่อหลัก ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องศึกษาและฝึกปฏิบัติตามสื่อที่จัดไว้ทั้งหมดตามลำดับของชุดฝึกอบรมนั้น ๆ การฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างเดี่ยวมีลักษณะแตกต่างกัน 3 ประเภท คือ

2.1 การฝึกอบรมทางไกลรายบุคคล วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมคือ ตั้งแต่ต้นจนจบ และแม้แต่การฝึกปฏิบัติหรือการทดลองต้องเป็นงานที่สามารถทำได้ด้วยตนเองคนเดียว ดังนั้น การออกแบบระบบการฝึกอบรมทางไกลรายบุคคลในขั้นการออกแบบหลักสูตรจะต้องเลือกเนื้อหาสาระ ประสบการณ์และทักษะที่เป็นงานรายบุคคล

2.2 การฝึกอบรมทางไกลแบบกลุ่มกระจาย เป็นการฝึกอบรมที่มีเนื้อหาสาระเป็นประสบการณ์ และงานที่ต้องฝึกด้านทักษะมาก หรือเป็นงานที่มีความละเอียด หรือมีอันตราย เป็นต้น การฝึกอบรมนี้นอกจากจะมีชุดฝึกอบรมแล้ว ต้องมีผู้ให้การฝึกอบรมทำหน้าที่เป็นวิทยากรประจำกลุ่มด้วย วิทยากรประจำกลุ่มอาจเป็นผู้ให้การฝึกอบรม หรือคนใดคนหนึ่งในกลุ่มผู้รับการอบรมที่ได้รับการฝึกเพื่อเป็นวิทยากรสำหรับชุดฝึกอบรมนั้น ๆ ก็ได้

2.3 การฝึกอบรมทางไกลแบบกลุ่มเครือข่าย เป็นการฝึกอบรมที่มีการติดต่อสื่อสารและให้การฝึกอบรมระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมกับกลุ่มผู้รับการอบรมที่อยู่ห่างไกลโดยเครือข่ายสื่อสารและโทรคมนาคม เช่น เครือข่ายโทรศัพท์ เครือข่ายเคเบิลทีวี เครือข่ายไอเอสดีเอ็น เป็นต้น การฝึกอบรมทางไกลแบบนี้เป็นระบบเดียวกันกับการศึกษาทางไกลระบบห้องเรียนทางไกล (Distance Class - room System : DCRS)

3. การฝึกอบรมทางไกลร่วมมือ เป็นการฝึกอบรมที่มีการร่วมมือกันระหว่างสถาบันการฝึกอบรม องค์กรของผู้รับการอบรม และสถานประกอบการร่วมกัน ตั้งแต่ขั้นวางแผน พัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรม ตลอดจนปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือ การฝึกอบรมทางไกลร่วมมือมี 5 ประเภท คือ การฝึกอบรมทางไกลร่วมมือที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก การฝึกอบรมทางไกลร่วมมือที่ใช้สื่อทัศนเป็นสื่อหลัก การฝึกอบรมทางไกลแบบร่วมมือรายบุคคล การฝึกอบรมทางไกลร่วมมือแบบกลุ่มกระจาย และการฝึกอบรมทางไกลร่วมมือแบบกลุ่มเครือข่าย

5.2 สื่อในการฝึกอบรมทางไกล

สื่อการสอน เป็นสื่อที่มุ่งเน้นการนำไปใช้ในการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น การใช้สไลด์ และภาพยนตร์ประกอบการสอน การใช้ตำราเรียน บทเรียนโปรแกรม รายการวิทยุโรงเรียน เป็นต้น และเนื่องจากระบบการสอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อการสอนเป็นส่วนหนึ่งของสื่อการศึกษานั้นเอง (ฉมรงค์ สมพงศ์, 2530) อ้างถึงใน สุจิตรา ชรรณพิลา, 2535) ในการพัฒนาสื่อการสอนทุกวิถีทางเพื่อให้การนำสื่อการสอนไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้มีการนำเอาสื่อการสอนไปใช้นอกสถานบันการศึกษา เช่น การใช้สื่อการสอนอย่างกว้างขวาง ในบริษัท รัฐวิสาหกิจ โรงงาน ธนาคาร โรงแรม โรงพยาบาล ฯลฯ เพื่อให้การฝึกอบรมแก่พนักงาน คนงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้พนักงานเหล่านั้นได้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ดีขึ้น (วารินทร์ รัตสีพรหม, 2531) ดังนั้น สื่อการสอน และ สื่อในการฝึกอบรม มีความหมายอย่างเดียวกันและมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ผู้สอนหรือวิทยากรทำให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรม เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการเรียนหรือการฝึกอบรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และประหยัดเวลา

กิตานันท์ บลิตทอง (2531) ได้กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึงตัวกลางที่ช่วยนำหรือถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอน หรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

เครือวัลย์ ถิมอภิชาติ (2531) ได้กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งที่นำมาใช้เพื่อช่วยในการส่งข่าวสารข้อมูล ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนให้ดำเนินไปด้วยดี น่าสนใจ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ทองฟู จินะโชติ (2531) ได้กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง วิธีการ วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้เสริมการเรียนรู้ หรือฝึกอบรมเพื่อเสริมความเข้าใจ ความสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้

สรุป ความหมายของสื่อการสอน หรือสื่อในการฝึกอบรม หมายถึง วิธีการ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อช่วยในการข่าวสารข้อมูลระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด และเพื่อให้การฝึกอบรมดำเนินไปได้ด้วยดี ดังนั้น ในการฝึกอบรมต่าง ๆ จะต้องมีเทคนิควิธีสอนที่เหมาะสม และสิ่งสำคัญ คือ ต้องมีสื่อที่จะช่วยให้การฝึกอบรมนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฝึกอบรมทางไกล ซึ่งจะต้องใช้สื่อประสม สื่อจึงมีความสำคัญต่อการฝึกอบรมอย่างยิ่ง

สื่อในการฝึกอบรมเป็นการนำสื่อทั้งประเภท เครื่องมือ อุปกรณ์ วัสดุ นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร ในลักษณะการฝึกอบรมทั้งเป็นการอบรมในสถานที่และต่างสถานที่กัน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญให้เกิดขึ้นกับผู้รับการอบรม (วิทยากร ท่อแก้ว, 2532) การเลือกหรือการจัดสื่อเพื่อใช้ในการศึกษาทางไกล ซึ่งสามารถนำการเลือก หรือการจัดสื่อนี้มาประยุกต์ใช้ในการฝึกอบรมทางไกลได้ โดยกิดานันท์ มลิทอง (2531) ได้กล่าวว่า ไม่ว่าจะป็นสื่อชนิดใดก็ตาม จะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาที่ว่า ถ้าผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสื่ออยู่ตลอดเวลา นาน ๆ เข้าก็จะเกิดการเบื่อหน่าย ยิ่งถ้าสื่อนั้นเป็นสื่อชนิดเดียวกัน หรือเป็นสื่อทางวิชาการที่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้เรียนก็จะยิ่งท้อถอยหมดกำลังใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นสื่อที่ใช้จึงควรเป็นสื่อที่มีการเสริมแรง ให้กำลังใจ และให้ผู้เรียนรู้ความก้าวหน้าของตัวเองเป็นระยะๆ การใช้สื่อในการเรียนแบบนี้จึงควรอยู่ในลักษณะสื่อประสม โดยมีสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก และมีสื่อชนิดอื่นเป็นสื่อเสริม และได้แยกประเภทของสื่อที่ใช้ในการศึกษาทางไกล เป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่อหลัก คือ สื่อที่ผู้เรียนสามารถใช้ศึกษาได้ด้วยตนเองตลอดเวลาและทุกสถานที่ สื่อหลักนี้ส่วนมากจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ตำรา เอกสารคำสอน หรือคู่มือ โดยผู้เรียนสามารถใช้สื่อเหล่านี้เป็นหลักในการเรียนวิชานั้น ๆ และมีโอกาสพลาดจากการเรียนได้น้อยมาก เพราะผู้เรียนจะมีสื่อหลักนี้อยู่กับตัว

2. สื่อเสริม คือ สื่อที่จะช่วยเก็บคอกต่อเติมความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้กระจ่างสมบูรณ์ขึ้นหรือหากในกรณีที่ผู้เรียนศึกษาจากสื่อหลักแล้วยังไม่พอ หรือยังไม่เข้าใจชัดเจน มีปัญหาอยู่ก็สามารถศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อเสริมได้ สื่อประเภทนี้อยู่ในรูปของ เทปสื่อบทเรียน วิทยุกระจายเสียง การสอนเสริมหรือการพบกลุ่ม เป็นต้น

ในการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกลให้มีประสิทธิภาพดี ควรใช้สื่อที่อยู่ในรูปของสื่อประสมที่มีบูรณาการของสื่อแต่ละประเภท ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การถ่ายทอดความรู้และเนื้อหาสาระเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสื่อแต่ละชนิดมีข้อดีข้อด้อยที่แตกต่างกันไป การใช้สื่อในการเรียนการสอนทางไกลมีแนวทางและหลักการในการเลือกใช้สื่อที่จัดอยู่ในรูปของสื่อประสม 2 แนวทาง คือ (กิดานันท์ มลิทอง, 2531)

1. แนวที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก เสริมด้วยสื่อประเภทเทปเสียง บทเรียน วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ โทรทัศน์เพื่อการสอน คอมพิวเตอร์ และการสอนเสริม
2. แนวที่ยึดสื่อวิทยุโทรทัศน์เพื่อการสอนเป็นหลัก แล้วเสริมด้วยสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออื่น ๆ เช่น เทปเสียงสื่อบทเรียน โทรทัศน์เพื่อการสอน คอมพิวเตอร์ และการสอนเสริม

5.8 ความสำคัญของการฝึกอบรมทางไกล

การฝึกอบรมทางไกลมีความสำคัญ ดังนี้ (นิคม ทาแดง, 2537)

1. การฝึกอบรมทางไกลสามารถแก้ปัญหาทรัพยากรมนุษย์ ในยุคสังคม
ข่าวสารได้

การศึกษา การเรียนการสอน และการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมสำคัญพื้นฐานสำหรับความอยู่รอดปลอดภัยและพัฒนาของบุคคลและสังคม ดังนั้น การศึกษา การเรียนการสอน และการฝึกอบรม จึงเป็นปัจจัยให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็ย้อนกลับมาเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในกระบวนการทางการศึกษา การเรียนการสอน และการฝึกอบรม ในยุคสังคมเกษตรกรรม การฝึกอบรมมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ให้เยาวชนเลียนแบบ และทำตามอย่างผู้ใหญ่ในสิ่งที่ต้องการจะถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ในยุคสังคมอุตสาหกรรม มีองค์การเกี่ยวกับการฝึกอบรมเกิดขึ้นมาก และพัฒนาวิธีการฝึกอบรมโดยใช้สื่อต่าง ๆ เข้าช่วยเพื่อให้ทันต่อความต้องการของสังคม ในยุคสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การฝึกอบรมกลายเป็นกิจกรรมหลัก หรือเป็นหัวใจของการแข่งขันและความรอดของสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แม้องค์กรเกี่ยวกับการฝึกอบรมที่ได้พัฒนาตนเองต่อเนื่องมาจากยุคสังคมอุตสาหกรรม จะมีมากมายทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น ภาคต่าง ๆ หรือองค์กรต่าง ๆ ของสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานด้านการฝึกอบรมภายในองค์กรของตน ไม่ว่าจะเป็้องค์กรใหญ่หรือเล็กขนาดใดก็ตาม ถึงอย่างนี้การฝึกอบรมก็ยังไม่เพียงพอ และไม่ทันกาลกับความจำเป็นและความต้องการของสังคม ปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างยุคสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ๋กับยุคสังคมข่าวสาร ซึ่งลักษณะของสังคมโลกจากการรวมตัวเป็นกระจุกใหญ่ในลักษณะนครและมหานครไปเป็นสังคมแบบกระจาย หรือสังคมเครือข่าย ซึ่งมีองค์การผลิตและบริการขนาดย่อมเหมาะสมกับแต่ละชุมชน แต่จะมีเครือข่ายสื่อสารโยงใยกับองค์กรกลาง หรือองค์กรที่เป็นแม่ข่ายที่อยู่ห่างไกล ยุคสังคมข่าวสารในปัจจุบันนอกจากจะเป็นสังคมแบบกระจายแล้ว วิทยาการต่าง ๆ ยังมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก ถึงแม้สังคมจะทุ่มเททรัพยากรให้กับการฝึกอบรมอย่างเต็มที่ การฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าอย่างที่เคยกระทำมาเพียงแบบเดียว ไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นและความต้องการในด้านนี้ได้ การฝึกอบรมทางไกลจึงเป็นหัวใจในการแก้ปัญหาทรัพยากรมนุษย์ในยุคสังคมข่าวสาร

2. การฝึกอบรมทางไกลสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคมได้เต็มที่

การสื่อสารโทรคมนาคมและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ในปัจจุบันได้พัฒนาอย่างมากจนมีความสะดวก รวดเร็วและมีขีดความสามารถในการสื่อสารข้อมูลและสารสนเทศทุกรูปแบบ ทั้งตัวอักษร กราฟิก เสียง ภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวในระบบสื่อสารเดียวกัน องค์กรหรือหน่วยงานที่ให้บริการสื่อและสารสนเทศทางไกลในรูปแบบต่าง ๆ มีมากมายและให้บริการได้ทั่วโลกอย่างฉับไว และได้ต่อกันได้ทันทีทันใด จึงเป็นผลให้กระบวนการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า ที่จะต้องรวบรวมผู้รับการฝึกอบรมไปยังสถานที่เดียวกันเพื่อรับการฝึกอบรมกลายเป็นกระบวนการที่ไม่คุ้มค่าในด้านเวลา ทรัพยากรและแรงงานที่ใช้ นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงว่าไม่ทันกับอัตราการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาระบบการฝึกอบรมทางไกลให้สอดคล้องและเหมาะสมที่จะนำเสนอและถ่ายทอดทางระบบสื่อสารและโทรคมนาคม จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับยุคสมัยปัจจุบัน

3. การฝึกอบรมทางไกลสามารถเปลี่ยนแปลงได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการต่าง ๆ

วิทยาการด้านต่าง ๆ ได้ถูกศึกษาค้นคว้าและค้นพบอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีที่สังคมพัฒนาขึ้นมาใหม่แทบทุกจัน เป็นผลให้การทำงานและการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมไม่สามารถจะหยุดนิ่งอยู่กับที่ได้ การเรียนรู้หรือการฝึกอบรมในชีวิต คือการไม่แยกการทำงานกับการฝึกอบรมออกจากกัน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกอาชีพในสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะกระทำได้อย่างเหมาะสมก็โดยระบบการฝึกอบรมทางไกลที่มีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ โดยสื่อในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่าการเผชิญหน้ากันผู้ให้การฝึกอบรมเท่านั้น

การฝึกอบรมทางไกลมีความสำคัญสำหรับสังคมข่าวสาร เพราะสอดคล้องและเหมาะสมกับยุคสมัยของสังคม พัฒนาการทางเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคม และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการต่าง ๆ

6. การฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรของกรมทุกระดับให้มีความรู้ ความเข้าใจ ต่อการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามบทบาทหน้าที่และพัฒนางานของตนให้เกิดคุณภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ครูประจำกลุ่มทางไกล นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมแก่กลุ่มเป้าหมายทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อ

ให้ครูประจำกลุ่มทางไกลมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน และมีมาตรฐานเดียวกัน และเนื่องจากปริมาณของครูประจำกลุ่มมีจำนวนมากกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้อนุมัติหลักสูตรการฝึกอบรมครูประจำกลุ่มทางไกลการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญใหม่ โดยให้เป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วยการศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การพบกลุ่ม และการศึกษาจากวีดิทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม (สถาบันการศึกษาต่อเนื่องและพัฒนาต่อเนื่องสทรินทร, มปป.)

ในการฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ที่จัดอบรมโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย การศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การพบกลุ่ม และการศึกษาจากวีดิทัศน์หรือการศึกษาจากรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม การฝึกอบรมทางไกล เป็นการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อต่างๆ เน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยมีโครงสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม ดังนี้ (สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสทรินทร, มปป.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม

ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง	การพบกลุ่ม	ประเมินผล
	ปฐมนิเทศ	
ชุดที่ 1 หลักสูตรศึกษานอกโรงเรียน	ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง(2 - 3 สัปดาห์) พบกลุ่มครั้งที่ 1 (1 วัน) ชมรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมหรือวีดิทัศน์ เรื่อง หลักสูตรศึกษานอกโรงเรียน และเรื่องบทบาทหน้าที่ ฯ	ครั้งที่ 1
ชุดที่ 2 บทบาทหน้าที่ครูประจำกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียน		
ชุดที่ 3 หลักสูตรและการจัดการเรียน การสอนการศึกษานอกโรงเรียน	ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง (2 - 3 สัปดาห์) พบกลุ่มครั้งที่ 2 (1 วัน) ชมรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม หรือวีดิทัศน์ เรื่อง หลักสูตรและ การจัดการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล	ครั้งที่ 2
ชุดที่ 4 การวัดผลประเมินผลการเรียน		
ชุดที่ 5 การเทียบโอนผลการเรียน	ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง (2 - 3 สัปดาห์) พบกลุ่มครั้งที่ 3 (1 วัน)	ครั้งที่ 3
ชุดที่ 6 การจัดการศึกษาสำหรับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ		
ชุดที่ 7 เทคโนโลยีดาวเทียมเพื่อการ ศึกษาทางไกล	ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง (2 - 3 สัปดาห์) พบกลุ่มครั้งที่ 4 (1 วัน) ชมรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม หรือวีดิทัศน์ เรื่อง เทคโนโลยีดาวเทียม และวิธีดำเนินการจัดการสอนทางไกล ผ่านดาวเทียม ปัจจุบันนิเทศ	ครั้งที่ 4
ชุดที่ 8 วิธีดำเนินการจัดการสอน ทางไกลผ่านดาวเทียม		ประกาศผล
ชุดที่ 9 คู่มือดำเนินการอบรมและประเมินผลการอบรม		

6.1 วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม มีดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติหน้าที่ครูประจำกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อการเป็นครูประจำกลุ่มที่ดี
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความศรัทธาต่อหน้าที่และสามารถสร้างสรรคงานในความรับผิดชอบจนประสบความสำเร็จ

ซึ่งนับได้ว่า การฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญที่ดำเนินการอบรมโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนั้นเป็นการฝึกอบรมทางไกลประเภทโครงสร้างสื่อหลัก - สื่อเสริม โดยได้ยึดแนวทางที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก เสริมด้วยสื่อประเภทการพบกลุ่ม และวีดิทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม

6.2 การดำเนินการ

การดำเนินการฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ จัดโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด มีดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการอบรม
2. ประกาศรับสมัครผู้มีคุณสมบัติตามระเบียบกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ. 2535 ข้อ 25 (1) และ (8) ดังมีรายละเอียด คือ
 - 2.1 มีคุณสมบัติทั่วไปตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523
 - 2.2 ครูประจำกลุ่มระดับประถมศึกษาต้องมีวุฒิตั้งแต่ประกาศนียบัตรการศึกษาหรือเทียบเท่าขึ้นไป
 - 2.3 ครูประจำกลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องมีวุฒิตั้งแต่ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง หรือระดับอนุปริญญา หรือเทียบเท่าขึ้นไป
 - 2.4 ครูประจำกลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องมีวุฒิตั้งแต่ระดับปริญญาขึ้นไป
3. รับลงทะเบียนการฝึกอบรมและปฐมนิเทศ ระยะเวลาครึ่งวัน มีแนวทางการดำเนินกิจกรรมปฐมนิเทศ ดังนี้
 - 3.1 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

3.2 ทดสอบก่อนการอบรม

3.3 แจกชุดฝึกอบรม คู่มือการอบรมและการประเมินผล ซึ่งแจ้งหลักสูตร และโครงสร้างหลักสูตรการอบรม

3.4 จัดแบ่งกลุ่มเพื่อการพบกลุ่มแจกตารางการอบรม

3.5 คอบข้อซักถามทั่วไป มอบหมายภารกิจการศึกษาชุดฝึกอบรม และมอบหมายข้อทดสอบระหว่างการศึกษาคู

4.การป้องกันนิเทศ แนวทางการดำเนินจัดกิจกรรมสรุปผลการอบรมดังนี้

4.1 ทดสอบหลังการอบรม

4.2 กิจกรรมศึกษาดูงาน / กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรือ ฯลฯ

4.3 ป้องกันนิเทศ และรับวุฒิบัตรการอบรม

6.8 กระบวนการฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

การฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย

1. การศึกษาคูฝึกอบรมด้วยตนเอง เป็นการที่ผู้จัดการอบรมให้ผู้เข้ารับการอบรมศึกษาด้วยตนเอง จากชุดวิชา จำนวน 8 ชุดวิชา คือ หลักการศึกษานอกโรงเรียน บทบาทหน้าที่ครูประจำกลุ่ม หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การเทียบโอนการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เทคโนโลยีดาวเทียมเพื่อการศึกษาทางไกล และวิธีดำเนินการจัดการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม มีวิธีการดังนี้

1.1 ศึกษาคำแนะนำในการใช้ชุดฝึกอบรมในแต่ละชุดวิชาให้เข้าใจ

1.2 การศึกษาคูฝึกอบรมแต่ละชุดวิชา ให้ปฏิบัติตามขั้นตอน แบบฝึกหัด หรือกิจกรรมกำหนดไว้ในแต่ละชุดวิชาให้ครบถ้วน โดยให้ศึกษาคูฝึกอบรมในชุดที่ 1 และ 2 ให้แล้วเสร็จก่อนกำหนดการพบกลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาต่อไป

ชุดวิชาที่ 1 หลักการศึกษานอกโรงเรียน

ชุดวิชาที่ 2 บทบาทของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน และนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาด้วยตนเอง ไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มครั้งที่ 1

1.3. ศึกษาชุดฝึกอบรมในชุดที่ 3 และ 4 เพื่อศึกษาเนื้อหา ชุดวิชาที่ 3 หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ และชุดวิชาที่ 4 การวัดผล

ประเมินผลการเรียน และนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมการพบกลุ่มครั้งที่ 2

1.4. ศึกษาชุดฝึกอบรมในชุดที่ 5 และ 6 เพื่อศึกษาเนื้อหา ชุดวิชาที่ 5 การเทียบโอนผลการเรียน และชุดวิชาที่ 6 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมการพบกลุ่มครั้งที่ 3

1.5. ศึกษาชุดฝึกอบรมในชุดวิชาที่ 7 เทคโนโลยีดาวเทียมเพื่อการศึกษาทางไกล และชุดวิชาที่ 8 วิธีการดำเนินการจัดการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มครั้งสุดท้าย และเข้ารับการปัจฉิมนิเทศ

2. การพบกลุ่ม มีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมกลุ่ม ใช้ระยะเวลา 1 วัน / ครั้ง มีแนวทางการดำเนินกิจกรรมการพบกลุ่ม ดังนี้

2.1. ชี้แจงขั้นตอนการพบกลุ่มและแบ่งกลุ่มย่อย

2.2. กลุ่มสรุปความรู้ ความเข้าใจ และอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยน ความรู้ทัศนคติ จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศึกษาวิถีทัศน์ของแต่ละตอน หรือโทรทัศน์ทางไกลผ่านดาวเทียม และส่งข้อคำถามข้อทดสอบ

2.3. อภิปรายกลุ่ม หรือร่วมกันจัดทำกิจกรรมตามประเด็นที่กำหนด และรายงานกลุ่มใหญ่

2.4. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.5. วิทยากรประจำกลุ่มสรุปผลการพบกลุ่ม และมอบหมายภารกิจระหว่างการศึกษาชุดครั้งต่อไป

3. การศึกษาจากวิถีทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เป็นหน้าที่ผู้จัดการอบรมให้ผู้เข้ารับการอบรมศึกษาจากวิถีทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมชมรายการในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มในแต่ละครั้ง ดังนี้

3.1 ในการพบกลุ่ม ครั้งที่ 1 ชมรายการเรื่องหลักการศึกษานอกโรงเรียน และเรื่องบทบาทหน้าที่ครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน

3.2 ในการพบกลุ่ม ครั้งที่ 2 ชมรายการเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และเรื่องการวัดผลประเมินผล

3.3 ในการพบกลุ่ม ครั้งที่ 4 ชมรายการเรื่องเทคโนโลยีดาวเทียมเพื่อการศึกษา และเรื่องวิธีดำเนินการจัดการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม

เมื่อชมรายการแล้วให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สรุปความรู้ ความเข้าใจ และอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ทัศนคติกันภายในกลุ่ม

การฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย การศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การพบกลุ่ม และการศึกษาจากวีดิทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เป็นการฝึกอบรมทางไกลที่ใช้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ แทนสื่อบุคคล เน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนด้วยตนเอง และ นิลม ทาแดง (2537) ได้กล่าวว่าการฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม ทักษะ และความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อให้บุคลากรสามารถดำเนินการกิจที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าทันเทคโนโลยีและวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าพิจารณาความหมายของการฝึกอบรมดังกล่าว จะเห็นว่า กระบวนการในการฝึกอบรม ก็คือ กระบวนการเดียวกันกับการให้การศึกษาและการเรียนการสอน แต่เป็นการเรียนการสอนที่จัดให้แก่บุคลากรในองค์กร หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลที่ทำงานร่วมกัน สิ่งที่สอน คือ สิ่งที่มีปัญหาและเป็นสิ่งใหม่ที่เป็นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและนำไปใช้ทันทีให้เท่าทันกับสถานการณ์ของเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอองค์ประกอบของการเรียนการสอน หรือองค์ประกอบของการฝึกอบรม ดังนี้ อารมณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการสอนที่นักการศึกษา 3 คน คือ สุพิน บุญชูวงศ์ ศำพอง บุญช่วย และไพฑูรย์ สนิตารัตน์ เสนอไว้สามารถวิเคราะห์แยกย่อยเป็นองค์ประกอบ 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกันเป็นการสอน ซึ่งเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ประกอบด้วย

- 1.1 ครู หรือผู้สอน หรือวิทยาการ
- 1.2 นักเรียน หรือผู้เรียน
- 1.3 หลักสูตร หรือสิ่งที่จะสอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน ได้แก่

- 2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน
- 2.2 การกำหนดเนื้อหา
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4 การใช้สื่อการสอน
- 2.5 การวัดผลประเมินผล

ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการการเรียนการสอน หรือกระบวนการในการฝึกอบรม ประกอบด้วยองค์ประกอบรวม และองค์ประกอบย่อย ซึ่งองค์ประกอบย่อยเป็นองค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอน หรือการฝึกอบรม ที่จะทำให้เป็นการสอนหรือการฝึกอบรมที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน หรือผู้เข้ารับการอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ดำเนินการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการฝึกอบรมทางไกลครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคตะวันออก มีดังนี้

ลักขณา พานิชสุภผล (2530) ได้ศึกษาการติดตามผลการดำเนินการฝึกอบรมโดยวิธีการสอนทางไกล หลักสูตรความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติราชการสำหรับข้าราชการบรรจุใหม่ใน ส่วนภูมิภาค พบว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาในหลักสูตรว่ามีความเพียงพอและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน (ชุดการเรียนด้วยตนเอง) ว่าทุกรายวิชาในหลักสูตรมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของวิชา เกี่ยวกับการดำเนินการฝึกอบรมว่ามีความเหมาะสม ผู้ผ่านการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คือ ไม่ค่อยมีเวลาและไม่สามารถควบคุมตนเองในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ทันตามกำหนดเวลาได้ ส่วนทัศนคติต่อการปฏิบัติงานราชการและพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้ผ่านการฝึกอบรมอยู่ในระดับดี

จินตนา นิตมาศ (2532) ได้ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรความรู้พื้นฐานการปฏิบัติราชการสำหรับข้าราชการบรรจุใหม่และหลักสูตรความรู้พื้นฐานการบริหารงานบุคคล พบว่า สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ด้านปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการและผลผลิตของโครงการฝึกอบรมทางไกลอยู่ในเกณฑ์เหมาะสม ข้าราชการที่ได้รับการฝึกอบรมทางไกล มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนรู้ด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่อการทำงานราชการหลังจากการได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรม การฝึกอบรมทางไกลมีประโยชน์และมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก นอกจากนี้พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติราชการ ที่มีระดับตำแหน่ง ระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นว่าชุดการเรียนมีประโยชน์ต่อตนเองในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน สำหรับหลักสูตรการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน และยังพบว่า ชุดฝึกอบรมควรปรับปรุงในด้านต่าง ๆ คือ ด้านเนื้อหา ควรมีรายละเอียด มีตัวอย่างเพิ่มขึ้นและควรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ทันสมัยต่อเหตุการณ์

ตรงต่อประสบการณ์ของผู้เข้ารับการอบรม ส่วนวนภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาพูดเพื่อเพิ่มความน่าอ่าน ในด้านกิจกรรม กิจกรรมควรมีทุกวิชา มีค่าเฉลี่ยที่สามารถตรวจสอบความเข้าใจได้ทันที เขียนคำแนะนำที่ชัดเจน กิจกรรมควรให้ออกความคิดเห็นมากขึ้น ในด้านรูปแบบการนำเสนอ ภาพประกอบ การเสริมแรง และกิจกรรมควรเป็นรูปแบบที่เป็นไปในแนวเดียวกัน จะทำให้ไม่เกิดความสับสน ในด้านภาพประกอบ ส่วนที่มีเนื้อหามากควรแทรกภาพประกอบให้มากขึ้น

ศุภรัตน์ สุนะภุต (2532) ได้ศึกษาเรื่อง การติดตามผู้ผ่านการฝึกอบรมโครงการอบรมยุทธศาสตร์ การพัฒนาตนเองเพื่อเป็นข้าราชการที่มีประสิทธิภาพของสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า วิชาที่อบรมเป็นประโยชน์ต่องานในระดับปานกลาง ความรู้ที่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานปานกลาง พร้อมทั้งมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่าวิทยากรควรเป็นผู้ที่มีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ควรมีเอกสารประกอบทุกวิชา วิธีการอบรมควรมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้โครงการฝึกอบรมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในแง่ของการทำให้ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการอบรมไปใช้ได้ในระดับที่คิดว่าที่พบเนื่องจากสถานการณ์ของผู้เข้ารับการอบรม ที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านวุฒิการศึกษา ระดับตำแหน่ง อายุราชการ และในการสัมมนากลุ่มย่อย ทำให้มองเห็นปัญหาที่อภิปรายเป็นภาพเดียวกันยาก เพราะเกิดช่องว่างระหว่างความคิด ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์จากการอภิปรายเท่าที่ควร

บุปกรณ จันทราปกรณ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง การติดตามผลโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมในหน่วยงานของสถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ในระดับปานกลาง ส่วนผู้บังคับบัญชาเห็นว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ในระดับมาก ผู้ผ่านการฝึกอบรมมีปัญหาและอุปสรรคในการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพียงเล็กน้อย ปัญหาและอุปสรรคที่ผู้ผ่านการฝึกอบรมประสบในระดับปานกลาง ได้แก่ การขาดนโยบายและแผนงานการฝึกอบรมที่ชัดเจน ขาดการประเมินผลติดตามผลการฝึกอบรมที่เป็นระบบ ส่วนผู้บังคับบัญชามีความพึงพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้ผ่านการฝึกอบรมเมื่อกลับไปปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก

ภัทริยา พัฒนางูร (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การติดตามผลผู้ผ่านการฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการบริหารบุคคลสำหรับข้าราชการในส่วนภูมิภาค ของสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน พบว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า คุณสมบัติในการปฏิบัติงานด้านการบริหารงานบุคคลของผู้ผ่านการฝึกอบรมอยู่ในระดับดีขึ้นมากภายหลังจากผ่านการฝึกอบรม และผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถนำ

ความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้ผ่านการฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับคุณสมบัติและความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานของผู้ผ่านการฝึกอบรม ไม่แตกต่างกัน ผู้ผ่านการฝึกอบรม มีความคิดเห็นว่าเนื้อหาวิชาในหลักสูตรเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในระดับมาก ทุกรายวิชาในหลักสูตรมีเนื้อหาเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนการสอน (ชุดการเรียนด้วยตนเอง) อยู่ในเกณฑ์มาก ทั้งด้านเนื้อหา ภาษา แบบฝึกหัด ตัวอย่าง และรูปภาพ และมีความคิดเห็นว่า วิธีการดำเนินการฝึกอบรมทางไกลมีความเหมาะสม

วัลลีย์ เปรมัมชเรียร (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครู นักศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะต้นของโรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูและนักศึกษา มีความคิดเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะต้น ในด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล และสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน อยู่ในระดับเหมาะสมมาก และปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะต้นของโรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร เป็นปัญหาในระดับน้อย ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักศึกษามีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะต้น พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล และสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะต้น พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านสื่อการเรียนการสอน

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นพบว่าการฝึกอบรมนั้น ผู้วิจัยส่วนใหญ่ศึกษาด้านหลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรมีความเพียงพอและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานหรือไม่ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการทำงานได้หรือไม่ วิธีการดำเนินงานของผู้ดำเนินการฝึกอบรมมีความเหมาะสมเพียงใด สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นประโยชน์หรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด และงานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรม องค์ประกอบย่อยของการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรม มีความ

สำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรม จึงทำให้ผู้วิจัยสรุปกรอบความคิดในการวิจัย ใน การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ดำเนินการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการฝึก อบรมทางไกลครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดในเขตภาคตะวันออก ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้สื่อประสม ประกอบด้วย การ ศึกษาชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง การพบกลุ่ม และการศึกษาจากวีดิทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่าน คาวเทียม โดยศึกษาความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ว่ามีความเข้าใจต่อการฝึกอบรมอย่างไรในเรื่องเกี่ยวกับสื่อประสม โดย ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อในทางปฏิบัติ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด คือ การศึกษาชุด ฝึกอบรมด้วยตนเอง การพบกลุ่ม และการศึกษาจากวีดิทัศน์หรือรายการโทรทัศน์ผ่านคาวเทียม ดังนั้น การศึกษาให้มีความชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้นำองค์ประกอบย่อยของการเรียนการสอน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผล มาเป็นราย ด้านย่อยในแต่ละด้านของการฝึกอบรมทางไกล สรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ การกำหนดวัตถุประสงค์ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรม ทราบว่าจะต้องให้เกิดการเรียนรู้อะไร เกิดพฤติกรรมใดบ้าง มากน้อยเพียงใด
 2. เนื้อหา การเลือกและการจัดลำดับเนื้อหาที่จะใช้ในการฝึกอบรม การ กำหนดเนื้อหาจะทำให้ทราบว่าเรียนรู้อะไรควรจะได้รับประสบการณ์ใดบ้าง ประสบการณ์ใด ควรได้รับก่อน และในขอบเขตมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม
 3. กิจกรรม กิจกรรมที่จัดจะต้องเป็นกิจกรรม หรือวิธีการที่เหมาะสมกับ ลักษณะเนื้อหาวิชา กับผู้เข้ารับการอบรม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
 4. สื่อการสอน สื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ช่วยเร้าความสนใจ สื่อการสอนที่ดีจะช่วยให้การฝึกอบรมดำเนินไปได้ ราบรื่นและสะดวกคล่องตัวแก่ผู้เข้ารับการอบรม
 5. การวัดผลประเมินผล การวัดผลและประเมินผลช่วยให้ทราบว่า การฝึก อบรมนั้นบรรลุผลหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดผลประเมินผลมีประโยชน์ทั้งต่อผู้เข้ารับการอบรมและผู้จัดการอบรม
- สรุปกรอบความคิดในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ได้ดังนี้

กรอบความคิดในการวิจัย

